

Hrvatska ne smije pristati na bošnjačko-hrvatsko-srpski jezik u EU

Na nedavno održanoj tribini HKV pod naslovom "Bez hrvatskoga jezika u Europskoj uniji?", u prostorijama HKZ - Hrvatsko slovo, sudjelovali su akademik Stjepan Babić, dr. Mario Grčević i viši stručni savjetnici u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, profesori Milan Bošnjak i Staša Skenzić te Hrvoje Hitrec. U nastavku donosimo izlaganje Marija Grčevića

Tema tribine politički je intrigantna i aktualna. Neki će ju vjerojatno doživjeti i provokativnom zato što implicira da bismo u EU hrvatski jezik nekako mogli izgubiti. U posljednje se vrijeme više puta izricalo da u takvim okvirima o hrvatskome jeziku i EU ne bi trebalo raspravljati. Govori se da nema razloga za brigu jer je upravo višeznačajnost jedan od temelja na kojima počiva EU i jer se u EU poštuje želja država članica glede službenih jezika. Glasovi da bi u hrvatskom slučaju moglo biti drugačije, navodno su toliko minorni da ih je najbolje ne uzimati u obzir jer da se inače stvara panika. Međunarodno je priznanje hrvatskoga jezika, nadodaje se, uspješno i do kraja provedeno, a kao jedan od pokazatelja da je tako ističe se u najnovije vrijeme i to da je hrvatski jezik nedavno "priznat" u američkoj Kongresnoj knjižnici. Stoga se smatra da bilo kakva daljnja javna rasprava o međunarodnom položaju hrvatskoga jezika danas može biti samo nepotrebna pa i štetna. O statusu hrvatskog jezika unutar EU također ne bi trebalo raspravljati ni zato što Hrvatska još uopće nije u EU i jer se ne zna kada će ući i ako hoće, s kim će ući, sama ili u paketu sa Srbijom.

Priznanje se da bi do nekih poteškoća moglo doći ako bi Hrvatska u EU ušla skupa sa Srbijom, no to se smatra problemom budućnosti o kojem bi trebalo raspravljati tek onda kada problem bude stvaran, a ne možebitan kao što je danas. Zbog svih tih razloga moramo se upitati je li ova tribina suvišna i stvarna li se njome kakva panika. Ja ne mislim da je tako. Tema je dobro postavljena (iako je provokativna) i njoj treba govoriti, što znači da ne treba čekati i njome se baviti tek onda kada postanemo dijelom EU jer bi tada za neke stvari moglo biti kasno. Iako je točno da Hrvatska još nije u EU, ne možemo zatvoriti oči pred činjenicom da EU već jest u Hrvatskoj, što pokazuje njezine službene zastave diljem Hrvatske, pa tako i na Markovtu trgu na zgradi Sabora i Vlade Republike Hrvatske. Ako ništa drugo, ovakve tribine mogu biti samo od koristi našim pregovaračima i političarima jer se u pregovorima mogu pozvati na glas javnosti i naroda koji im ne dopušta prijelaz određene granice u pregovorima i dogovorima. Drugi razlog zbog kojega treba raspravljati o položaju hrvatskoga jezika u EU, povijesne je naravi. Naime, od početka 19. stoljeća u svim se je višenacionalnim državnim formacijama u kojima su živjeli Hrvati i Srbi, težilo k tomu da se hrvatski i srpski ujednače i izjednače. U osnovi je uvijek bila riječ o čistome etatizmu, tj. o tome da je najlakše upravljati hrvatskim i srpskim prostorom i pučanstvom ako oni imaju jedan jedinstveni književni jezik ili barem takve književne jezike sa što manje razlika, a koji funkcioniraju kao međusobno zamjenjive varijante. Srpska jezična politika tu je velikodržavnu koncepciju

uvijek znala dobro iskoristiti za ostvarenje svojih vlastitih ciljeva, onih velikosrpskoga predznaka.

Borba za hrvatski jezik i protiv njega, koja je započela u 19. stoljeću naprije njegovim prisvajanjem pa onda nijekanjem sa srpske strane, vodila se s različitim intenzitetom sve do raspada SFRJ, kada beogradsku jezičnu politiku na terenu kratkoročno zamjenjuju tenkovi, a na papiru bujica proklamacija u kojima se veliča Karadžićev spis "Srbi svi i svuda" i tvrdnje rane slavističke o srpskome jeziku kao "krovnome jeziku" na većem dijelu južnoslavenskoga prostora. Od tenkova smo se obranili, a stare slavističke velikosrpske jezične zamisli raskrinkali. Hrvatska je danas samostalna država s ustavnim odredbom o hrvatskom jeziku kao službenom jeziku. Kad se danas govori o mogućim novim jezičnim opasnostima, najčešće se kao najveća prijetnja spominju brojni anglizmi. Ja mislim da oni nisu problem kakvih ih se predstavlja. S pravim problemom Hrvatske će se jezik suočiti tek onda ako Hrvatska jezično nedovoljno pripremljena uđe u novu višenacionalnu državnu zajednicu u koju će kad-tad ući i Srbija. S obzirom na to da su na ovim našim prostorima političko-nacionalne unitarističke integracije i manipulacije uvijek imale jezičnopolitičke temelje i pripremu, Republika Hrvatska u EU mora ući s ozakonjenom kodifikacijom hrvatskoga književnoga jezika i ne smije pristati na to da joj službeni jezik na razini te višenacionalne državne zajednice bude nekakav BHS-jezik ("=bosanski/hrvatski/srpski").

Ako bude drugačije, vjerojatno je samo pitanje vremena i načina kada će zainteresirane skupine na prostoru tzv. zapadnoga Balkana započeti sa svojim normiranjem i kodificiranjem kojemu će glavni cilj biti uspostavljanje i održavanje BHS-jezika, što će se na našem prostoru odraziti najprije u vođenju skrbi o tome da se hrvatski previse ne udalji od srpskoga. Neki misle da takvih aktivnosti već ima. Uistinu, vrlo je teško razumjeti zašto uredba Vlade RH o osnivanju Ureda za lektoriranje iz 2005. godine (NN 26/05) još nije provedena, što sprječava njezino provođenje i zbog kojih i čijih interesa. Usko vezano s time vjerojatno je i pitanje zašto još uvijek nismo službeno propisani pravopis, iako je već 2005. Ministarstvo znanosti osnovalo Vijeće za normu hrvatskoga standardnoga jezika kojemu je zadaća, među ostalim, bilo "utvrditi načela u pravopisnoj normi". Iako je Vijeće kao savjetodavno tijelo tu zadaću većim dijelom ispunilo, pravopisnoj nesređenosti ne staje se na kraj pa do sada još nije propisano da službeni pravopis mora poštivati zaključke Vijeća. Zašto je to tako? Krajem 19. stoljeća vukovci su iz pozadine održavali pravopisnu nesređenost i sprječavali izradbu službenoga pravopisa koji bi poštivao norme zagraebčke filološke škole, čekajući nove političke odnose u kojima će oni uzmoći nametnuti svoje koncepcije. Vukovci su uspjeli. Je li opravdano povlačiti povijesne paralele između današnje pravopisne nesređenosti i one koja je prethodila pobjedi vukovaca krajem 19. stoljeća?

Iako se ne može reći da nikako nema ideologije i geostraških vizija u onih koji bi naj-

radije da hrvatski jezik ne bude punopravan službeni jezik EU, ideološke komponente nema u nekim razmišljanjima koja se zauzimaju za isti cilj. Oprimjerit ću to tekстом "Novi europski jezični režim" koji je u travnju ove godine objavio njemački član Europskoga parlamenta Jürgen Schröder. Schröder odbacuje predrasude o tome da bi EU bila kakva "super-država" s imperijalnim nakanama koje bi pretpostavljale jedan obvezujući državni jezik za sve građane, usporidiv s ruskim koji je u Sovjetskom Savezu trebao potisnuti više od 100 drugih jezika i biti jezikom nikada postojećega "sovjetskoga naroda". Schröder kaže da ne postoji jedan europski narod te da EU postojanje takvoga naroda uopće ne želi pretpostavljati jer nije riječ o tome da bi ljudima namjesto njihova nacionalnoga i regionalnoga identiteta trebalo nametnuti krovni europski identitet. To se očituje među ostalim u tome da danas u Europskom parlamentu postoje 23 službena jezika, na koje se i iz kojih se prevodi i tumači. Ipak, Schröder smatra da EU treba novu jezičnu politiku koja će s jedne strane uvažavati zahtjev građana za priznavanjem njihova kulturalnoga i time jezičnoga identiteta, a s druge strane to činiti na takav način da troškovi budu u razumnim granicama. Trenutačno su ti troškovi, izlazi iz Schröderova teksta, previsoki.

S pravim problemom hrvatski će se jezik suočiti tek onda ako Hrvatska jezično nedovoljno pripremljena uđe u novu višenacionalnu državnu zajednicu u koju će kad-tad ući i Srbija

Ključni razlog zbog kojega Schröder traži promjenu jezičnih odredaba u EU jest taj da će, kako kaže, EU uskoro postupno preuzeti cijeli Balkan skupa s njegovim jezičnim problemima. Schröder tvrdi da se s raspadom Jugoslavije raspao i "srpsko-hrvatski jezik" na nacionalne jezike bošnjački, hrvatski i srpski, a da se nositelji tih "novih" jezika sada kao i prije međusobno bez problema razumiju. S ulaskom svih država nasljednica bivše Jugoslavije trebalo bi u EU ući i najmanje pet slavenskih jezika, što Schröder smatra neprihvatljivim. Rješavanje tog problema kaže da je pitanje volje za dogovorom. Ne dovodeći u pitanje postojanje novih jezika, smatra da bi se "nasljednici srpskohrvatskoga" trebali prevesti i tumačiti naizmjениčno, a ne istodobno. Schröder misli da u svakom slučaju treba brzo djelovati i uesti novi jezični režim prije nego što EU u svoje članstvo primi koju daljnju državu. Budući da je Hrvatska najdalje uznapredovala u prepristupnim pregovorima, ta se njegova primjedba i zabrinutost očigledno odnosi upravo na Hrvatsku. Schröderovo stajalište ne treba smatrati mišljenjem kakva marginalna pojedinca. Schröder je član njemačke vla-

dajuće demokratske stranke CDU, a prije nego što je postao političarom, radio je kao prevoditelj, lektor i leksikograf. Riječ je dakle o čovjeku čije se mišljenje sigurno uvažava, a prijedlog o naizmjениčnom prevodenju i tumačenju jezika što su navodno proistekli iz "srpskohrvatskoga", prava je inovacija. Do sada se naime tražilo da hrvatski i srpski za potrebe EU budu ujedinjeni.

U to smo se mogli uvjeriti prošle godine u svibnju kada je na bruxelleskoj konferenciji o europskoj perspektivi zemalja jugoistočne Europe glavno tajništvo Europskoga parlamenta pokušalo da prijevod za goste iz Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore funkcionira kao i na Haškom sudu, dakle da postoji samo jedna kabina za prevoditelje koji bi bili zaduženi za tzv. BHS-jezik. Tomu su se suprotstavili predstavnici Republike Hrvatske. Poduprla ih je zastupnica Doris Pack i Hannes Swoboda pa je ta EU-inicijativa o BHS-jeziku spriječena. Iza nje je, usput rečeno, stajao i predsjednik Europskoga parlamenta Hans-Gert Pötering. Naposljetku su hrvatski tumači i prevoditelji dobili svoju posebnu kabinu, a predstavnici Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine jednu zajedničku. O cijelom je slučaju iz Bruxellesa iscrpno izvješćivao novinar Alen Legović. Spomenuta izjava politika Haškoga suda koja se u nekom obliku trebala nametnuti i u EU, najbolje se očituje u odluci iz 2004. godine, kojom je odbačen zahtjev Vojislava Šešelja da mu se dokumenti dostavljaju na srpskom jeziku. Citirat ću ključni dio te odluke na koju iz Hrvatske, koliko je meni poznato, nitko nije reagirao, a moralo se reagirati i iz političkih i stručnih tijela:

Š...C inzistiranje optuženoga na postojanju srpskoga kao posebnoga jezika nema realnu podlogu. U jezikoslovnome smislu srpskohrvatski jezik ne može se razdvojiti na dva ili više jezika. Iako nacionalisti kao što je optuženi mogu inzistirati na uporabi "srpskoga" ili "hrvatskoga" ili "bosanskoga" jezika, to su samo različite oznake koje se daju istomu članu južnoslavenskoga ogranka indoeuropske porodice jezika. Razlike u pisanju, sintaksi i izgovoru nisu dovoljno značajne da bi se "srpski", "hrvatski" i "bosanski" tretirali kao odvojeni jezici. Svaka eventualna autonomija koja zaista postoji između tih takozvanih "različitih jezika", potječe iz ideoloških i političkih vrijednosti koje su, sa znanstvenoga, jezikoslovnoga stajališta, bezvrijedne.

Hrvatska ne smije pristati na bošnjačko-hrvatsko-srpski jezik u EU (2)

Na nedavno održanoj tribini HKV pod naslovom "Bez hrvatskoga jezika u Europskoj uniji?" sudjelovali su akademik Stjepan Babić, dr. Mario Grčević i viši stručni savjetnici u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, profesori Milan Bošnjak i Staša Skenžić te Hrvoje Hitrec. U nastavku donosimo završetak izlaganja dr. Marija Grčevića

Dakle, svi oni koji hrvatski i srpski shvaćaju i vrjednuju kao dva jezika ili dva književna jezika, u tumačenju su Haaškoga suda "nacionalisti", a isto tako valjda i u shvaćanjima onih službenika EU koji haašku jezičnu politiku podupiru. U tome smislu vrlo je zabrinjavajuća i činjenica da u zemljama tzv. stare zapadne Europe na slavističkim katedrama i lektoratima danas prevladava upravo ono rješenje koje je ustoličio Haaški sud. Ne treba podcijeniti postignute pomake, no ipak, dok se 90-ih godina u tzv. staroj zapadnoj Europi ponegdje mogao pronaći pokoji lektorat na kojem se hrvatski jezik predavao pod svojim imenom (zahvaljujući privatnim inicijativama lektora), danas takvih lektorata, koliko je meni poznato, nema. Sigurno bismo do zanimljivih rezultata došli ako bismo imali mogućnost provjeriti na koliko i na kojim se lektoratima hrvatskoga jezika koje financira RH, hrvatski jezik službeno zove svojim imenom, a na koliko i na kojim se lektoratima zove imenom vrste BHS - bosanski/hrvatski/srpski. Npr., za lektorat na slavistici sveučilišta u austrijskom Grazu na više se mjesta tvrdi da je pod nad-

ležnosti MZOŠ-a, što bi trebalo značiti da ga RH financira.

Međutim, na mrežnim stranicama sveučilišta u Grazu doznaje se da se od slavističkih predmeta studirati može samo slovenski, ruski i BHS (bosanski/hrvatski/srpski). Na popisu lektorskih jedinica svugdje se kao naziv jezika koji se predaje na istoi- menom lektoratu pojavljuje isključivo "bosanski/hrvatski/srpski" kao ime nastavnih jedinica, što znači i kao ime hrvatskoga jezika. Na istome se sveučilištu od romanističkih studija može studirati francuski, talijanski i španjolski, a u sklopu sveučilišta djeluju i instituti za amerikanistiku (anglosaksonsku) i (odvojeno) anglistiku. Zašto se takvo što ne može ostvariti i za hrvatski odnosno kroatistiku? Koji su naponi poduzeti da se to dogodi? Ako je napora bilo, onda su oni do sada odbijeni, a razlog odbijanju može biti samo političke i serbokroatističke naravi. A ako to sve jest tako, onda nema smisla uvjeravati nas da je sve u najboljem redu i da se ni za što ne moramo brinuti.

Ni u jednoj od spomenutih država na slavističkim katedrama nema studija slavistike s težištem na hrvatskome jeziku i kulturi, iako postoje npr. rusistički, bohemistički, polonistički, slovakistički i slovenistički studiji. Priča se da bi se stanje u Njemačkoj uskoro moglo poboljšati, a ako hoće, tomu je već krajnje vrijeme. Hrvatska država postoji već gotovo 20 godina i uistinu je začuđujuće da joj do sada unatoč velikim sredstvima koje je potrošila na promidžbu hrvatskoga jezika u inozemstvu, još nije pošlo za rukom na odabranim zapadnoeuropskim slavističkim katedrama potaknuti uvođenje studija slavistike s težištem na hrvatskom jeziku i kulturi, pa ni na njemačkom govornom području na kojem je situacija najteža, a njegova

slavistika i dalje slovi vodećom u svijetu. Osim toga, namjesto da se podupre inicijativa o ustrojavanju svjetske mreže kroatistički i kroatološki zainteresiranih znanstvenika i nastavnika, ulaže se energija isključivo u ustrojavanje samoupravnih udruga na razini pojedinih država, što će vjerojatno rezultirati u lokalnom umreživanju zainteresiranih za BHS-tematiku bez stvarne koristi za kroatistiku i njezin razvoj kao samostalne discipline.

Stanoviti pozitivan pomak mogli bi biti do sada dva puta održani Okrugli stolovi o hrvatskim studijima u inozemstvu, iako su na njima do sada u većini bili domaći znanstvenici i nastavnici. Predavanja s drugoga Okrugloga stola nedavno su čak i objavljena, što svakako treba pohvaliti, no čitatelj se do tih priloga čitanjem mora probiti kroz prvi dio časopisa i pri tome proučiti tekstove poput onoga na tridesetak stranica o temi "Ideologija nacije i rase: Ustaški režim i njegova politika prema Srbima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, 1941-1945". Kad sve to uzmemo u obzir, postaje razvidno da nama ulazak u EU ne bi mogao jezično postati problematičnim samo ili ponajprije zbog EU, već ponajprije zbog nas samih i zbog naše upitne jezične politike čija se nerazrađenost i neprofesionalizam grana i prema najnižim razinama komunikacije i djelovanja.

Budući da se u EU u odnosu na hrvatski kao očekivani novi službeni jezik često spominju troškovi prevodenja, moramo se osvrnuti na to da je Dragoljub Mićunović u Zagrebu u ožujku ove godine obećano da će hrvatsko izaslanstvo na čelu s premijerom Sanaderom tijekom posjeta Srbiji istoga mjeseca ponuditi hrvatski prijevod zakonskih tekstova EU vrijedan oko milijun eura te da će Hrvatska tako Srbiji pomoći na putu prema EU. Nakon što se Sanader vratio iz Srbije, a neki srpski mediji pisali o tome da su prijevodi uručeni, iz Crne Gore su se ubrzo požalili da su prijevodi njima obećani već prije dvije godine, a da ih je sada ipak dobila samo Srbija. Naposlijetku se ispostavilo da crnogorska pritužba nije bila opravdana jer prijevodi Srbiji ipak nisu predani. Da nisu predani, javljeno je iz Ministarstva vanjskih poslova RH već početkom travnja, a na stranicama srpske vlade objavljena je 21. travnja vijest da se počelo s koordiniranim prevodenjem pravnih stečevina EU na srpski jezik. Engleska inačica te iste vijesti razlikuje se od srpske inačice time da je - valjda za čitatelje iz EU - nadopunjena informacijom kako je u sklopu regionalne suradnje iz Hrvatske najavljen ustupanje hrvatskih prijevoda, no da se u tom smislu još ništa nije poduzelo. Jagma za hrvatskim prijevodima ne mora nas iznenaditi niti zabrinjavati,

dapače. Ne bi bilo prvi put u povijesti da se hrvatsko civilizacijsko nazivlje s manjim ili nikakvim modifikacijama pretače u srpsko i preuzima u srpski jezik.

To bi u današnjoj situaciji za hrvatski jezik i ugled Republike Hrvatske bilo čak i korisno, što uočavaju i neki srpski komentatori pa jedan na nekom internetskom forumu kaže da njega nešto kopka oko hrvatskih prijevoda koje je najavio donijeti Sanader. Smatra da je to danajski dar i pita se čemu bi Srbiji, u kojoj je službeni jezik srpski, služio prijevod na jedan strani jezik, naime - hrvatski. U nastavku svojega teksta izražava nadu da Sanader ne misli da bi "Srbija trebala na hrvatskom jeziku primiti sveto pismo EU." Očigledno se radi o obaviještenom komentatoru kojemu je poznato da je Karadžićevo Sveto pismo, tj. prijevod Novoga zavjeta iz 1847. nastao uz pomoć hrvatskih prijevoda u sklopu pokušaja bečke jezične politike da presiječe srpske kulturno-političke veze s Rusijom i da Srbe integrira i asimilira u katoličku austrijsku većinu. U 19. stoljeću te su pokušaje Beča i poslije Austro-Ugarske Monarhije podupirali mnogi hrvatski kulturni djelatnici. Činilo im se da rade korisnu stvar, i za Hrvatsku korisnu stvar. Međutim, cijela je epizoda krajem 19. stoljeća završila svima nama dobro znanim preokretom. Nadajmo se da su nam naši današnji političari i potpisnici mudriji i sretnije ruke nego što su bili npr. naši potpisnici Bečkoga književnoga dogovora, te da se preokreta kao onoga s kraja 19. stoljeća ne moramo bojati.

Za kraj bih rekao još nešto: Osim pitanja koliko će se Srbija istrošiti prevodenjem dokumenata pravne stečevine EU i pitanja bi li bilo zgodnije da Srbija za svoje potrebe preuzme i modificira hrvatske prijevode, službenici EU morali bi se zainteresirati i za pitanje kakav je položaj hrvatskoga jezika u Srbiji. Trenutačno je on, na žalost, nikakav. U Srbiji nigdje ne postoji lektorat za hrvatski jezik i književnost, a kamoli adekvatan studij hrvatskoga jezika i kulture. S druge strane, u Hrvatskoj se već dugo može studirati srbistika odnosno srpski jezik i kultura. Hrvatska se dakle i u tom pitanju pokazuje suvremenom i civiliziranom europskom državom, a kada će ju i hoće li ju u tome sustići Srbija, vidjet ćemo u dogledno vrijeme. U tome bi za početak zadovoljavajuću korak bilo osnivanje hrvatskoga lektorata u Srbiji koje se spominje u Hrvatskoj riječi, a u čiju svrhu, tvrde drugi izvori, služi i nedavno potpisan no javnosti nedostupan Memorandum o suradnji na području književnosti i lingvistike između RH i Srbije.

Izložba crteža Krešimira Gojanović u Europskom domu

Krešimira Gojanović je ostala "vjerna crtežu gradeći, u i na njemu, svoj osobni magični svijet. Snažna crtačka osobnost i izgrađenost umjetničkog rukopisa umjetnice posebice dolaze do izražaja u novom ciklusu crteža "Žene, zmajevi i mačke", u kojem vješto kombinira ornamentalnost s figurativnošću, birajući pravu mjeru svake od dvaju izabranih sastavnica. Reducirajući u mnogim radovima kolorizam na tradicionalno "grafičke" ne-boje crnu i bijelu, ponekad uz dodatak još jedne, umjetnica naglašava izražajnost likovnih elemenata, linije, točke, plohe, isprepluću ih u fino tkanje kojim gradi formu. linija je gotovo uvijek zaobljena, i teče prirodno, organski, oplakujući određeni segment ili više njih. Svaki dio crteža može funkcionirati zasebno, nudeći bogatstvo grafiz(a)ma, u rasterskoj igri koja nije svrha sebi samoj, cjelina, pak, usmjerava prema priči, odnosno poruci, piše u predgovoru katalogu Sanja Pribić.

